

REMISSVAR på Kulturutredningen 2009

Skuggutredningens tankesmedja Det Osynliga

OM DIREKTIVEN

Det enda skälet till att man tillsatt en icke parlamentarisk utredning när man nu äntligen valt att göra en översyn av kulturpolitiken måste ha varit att man trott sig vilja driva igenom förslag som leder kulturpolitiken i en riktning som inte skulle få stöd av oppositionen. Det hade varit mera rättvist mot utredarna att låta dem slippa detta i grunden aggressiva uppsåt.

Som allt fler statliga utredningar är kulturutredningen ett beställningsverk. Man kan därför undra hur fri den har varit att komma till andra slutsatser än de önskade. Slående är dessutom att man helt lämnat därhän två stora frågor i direktiven; att värna konstens frihet och konstnärernas villkor. I direktiven står också vid ett flertal tillfällen att man ska arbeta med utgångspunkt i kulturens egenvärde. Utredningen försöker inte med en enda mening definiera detta egenvärde, utan satsar istället allt på att hitta på alla möjliga nyttoaspekter av kulturen.

En utredning utan möjlighet till att föreslå kostnadsökningar blir också mycket tandlös. Naturligtvis ska man inte tillsätta kravmaskiner, men vi måste ändå utgå från att statliga utredningar görs av kompetenta personer som utan egenintresse har förmågan att påvisa faktiska behov i klartext. Då borde de också ges det förtroendet.

Resultatet av dessa snäva direktiv blir en utredning som vill väl, men väjer för alla de stora frågorna, och i sin brist på tro på konstens kraft riskerar att skapa ett mindre demokratiskt samhälle.

Döda fiskar flyter medströms, hävdas det. Och i den betydelsen är kulturutredningen i sin samtidsanalys en död fisk. För ingenstans, annat än i det miljöpolitiska kapitlet, ifrågasätter man samtiden och tänker sig möjligheten att påverka den politiskt. Allt handlar om att viljelöst glida med sin tid, eller rättare sagt: den hafsigt analyserade bild som man tror motsvarar nutiden. Utredningen har alltså skrivit den analys av samhället som passar den utveckling man vill ska fortsätta. Det är en nyliberalt färgad bild av riktningsslöshet och brist på visioner, där politiken till slut bara får till uppgift att avskaffa sig själv. Det handlar om en gradvis ansvarsförskjutning från staten till regionerna och till sist till den enskilda individen. Man menar att en sådan utveckling värnar medborgarperspektivet, demokratin och friheten.

Mot den isolering av kulturlivet som man tycker sig se i ett samhälle samtidigt allt mer präglad av en kreativ sektor i näringslivet ställer man ett antal presumtiva smörjmedel: kulturbyråkratins myndigheter ska bli färre och större, regionerna ska tvingas ta ansvar för sitt kulturliv och nya politikområden ska få möjlighet att integrera konstnärerna, eller kulturskaparna som man föredrar att kalla dem, i sitt arbete.

I opposition mot tidigare kulturutredningar, som man anser varit alltför inriktade på konstnärerna, ställer man vad man kallar ett medborgarperspektiv.

ÖVERGRIPANDE REFLEKTIONER:

1. Medborgarperspektiv – inte marknadsperspektiv

Ordet medborgarperspektiv är ett vackert ord som ligger till grunden för all politik, och därför naturligtvis också kulturpolitiken. Det är också ett av kulturutredningens centralbegrepp. Men vad är egentligen ett medborgarperspektiv idag?

Konsten, kvalitetsbegreppet och bildningen har historiskt använts som statusmarkörer av en borgerlig överklass som velat dra gränser mellan sig och folket. Denna maktelit har därför under lång tid haft tolkningsföreträde att definiera kvalitet.

Från vänster och i arbetarrörelsen har därför funnits ett starkt motstånd mot det borgerliga, smala kvalitetsbegreppet och ur det växte den kulturkamp som ville få folkets populärkultur erkänd som likvärdig, men också genom folkbildning ge arbetarklassen tillgång till den s.k. finkulturen. Det var vad som krävdes då för att värna ett medborgarperspektiv.

Den tiden och den kampen är delvis förbi, mycket på grund av att ny teknik skapat en helt annan tillgänglighet till de konstnärliga uttrycken. Magnus Linton skrev i DN den 14 april i år: "Elitens redskap för att avlägsna sig från folket är fortfarande många men de estetiska flyktvägarna blir allt färre." Rester av denna form av konstnärliga exkludering finns naturligtvis kvar då de alltid i ett samhälle existerar flera tider samtidigt, men samhället och klassamhället har förändrats.

Elitens statusmarkörer är andra och maktens centrum har förskjutits från politiken mot marknad och media. De nyliberala tendenserna har smugit sig in på allt fler områden och vi har accepterat det som frihet. Kulturutredningen prisar högt de nya frihetsvärderingarna utan att se deras baksidor. Man har ordet medborgarperspektiv som ett av sina ledord och ställer det i motsättning inte bara mot en konst- och konstnärspolitik, utan också mot ett kvalitetsbegrepp.

Pendeln har svängt snabbt. Den kritik som tidigare riktades från vänster mot kvalitetsbegreppet kommer idag från nyliberalt håll och då som ett hot mot valfriheten. Kvalitet är det medborgarna som genom sina fria val ska avgöra.

Men det behöver inte finnas någon motsättning mellan en konstpolitik och ett medborgarperspektiv. Vad kulturutredningen förespråkar är inget medborgarperspektiv, utan ett marknadsperspektiv, eftersom ett sant medborgarperspektiv idag inte kan existera utan ett kvalitetsbegrepp.

Vi får inte glömma att det vi uppnått idag i form av valfrihet i ett gigantiskt utbud av vad det än vara må för med sig nya hot. Marknaden är inte demokratisk, av det enkla skälet att när det är med pengarna vi väljer har vi inte längre lika rösträtt.

Vi lever i en tid när nästan alla åsikter och uttryck är köpta, och en tid där vi ständigt möts av förenklade budskap om vad det innebär att vara människa. Budskap som låter påskina att det finns en enkel väg till lycka och att det är allas vårt ansvar att göra vårt liv till det perfekta projektet. Detta skapar hos många en konstant känsla av otillfredsställelse, livsstress och misslyckande. Många är osynliga i denna marknadens estetik. Inte minst alla de som av olika anledningar – kulturella, ideologiska, ekonomiska, existentiella - inte kan eller vill delta i det västerländska kapitalistiska projektet.

Och vi måste komma ihåg att marknaden endast skapar ett annat urval, en ny elit på kommersiella och inte innehållsmässiga grunder.

Konsten i sin ursprungliga form har ett helt annat uppsåt och ett ansvar att aldrig förenkla, vare sig det gäller historiska skeenden eller människor. Det är därför som bra konst oavsett genre kan ge oss den där oersättliga insikten av att livet innehåller både glädje och smärta och att vi för ett ögonblick kan förmå oss se skönheten i detta. Ett slags ofullkomlighetsbejakande. Dessa insikter om livets och människans komplexitet, förståelsen av en annan människa eller sig själv, är nära besläktade med känslan för människovärdet. Det är bland annat därför som konsten och kulturlivet måste vara centralt i en demokrati.

Det är ett stort misslyckande att så många som är med och finansierar konsten och kulturlivet inte känner sig välkomna i det. Man kan inte luta sig tillbaka med att så har det varit i alla tider, och att det inte är alla som utnyttjar ishallarna heller. För den stora kulturpolitiska utmaningen är att många faktiskt aldrig fått den kunskap eller de möten med olika konstformer som krävs för att aktivt kunna göra ett val. Att värna ett medborgarperspektiv borde inte vara att öka marknadskrafternas inflytande över kulturlivet. Utan att ge alla invånare i Sverige den möjligheten.

2. Vidga konstbegreppet – istället för att sluta prata om konst

I kulturutredningen, liksom i hela den kulturpolitiska debatten, finns en utbredd sammanblandning av begreppen kultur och konst. Det tycks som om ordet konst per automatik tolkas som alltför snävt, och därför använder man också ordet kultur för att beteckna kulturyttringar som man av någon anledning inte vill kalla konst. Resultatet blir en begreppsförvirring där svampplockning, folkmusik och serier lätt hamnar på samma planhalva, utdefinierade från den snävt avgränsade konsten. Sammanblandningen leder också till att gamla, slentrianmässiga föreställningar om ”hög” och ”låg” kultur hänger kvar.

En kulturpolitik som tar dagens mångfacetterade samhälle på allvar måste också våga sig på att vidga konstbegreppet, så att alla de kulturyttringar som faktiskt är konstnärliga räknas med. Rådande sociologiska konstdefinitioner, som tar sin utgångspunkt i ”konstvärlden” och dess avgränsningar blir här snarare ett hinder än en hjälp på vägen.

Vi tänker oss istället att ett vidgat konstbegrepp skulle kunna fokusera på avsändaren. Varje konstverk, må det sedan vara en poplåt, ett seriealbum, en katakali-föreställning, ett konstverk som skapats på nätet eller en installation, har en eller flera avsändare med en vilja att kommunicera något komplext om livet, världen eller människorna.

Det sägs ofta att verk inte kan reduceras till en tes, då hade man inte behövt skapa verket utan skulle kunna nöja sig med att förmedla tesen. Någonstans där har man kanske början till en definition av konst: ett med estetiska medel utformat verk vars innehåll är så komplext att det inte går att reducera till ett enkelt påstående. En offensiv kulturpolitik borde verka för att fler sådana komplexa budskap skapas i samhället.

I det fall konstnärer utnyttjas i reklamsammanhang eller för att förgylla ett event av något slag måste vi vara medvetna om att det förutom konstnärerna också finns en annan avsändare, vars enkla budskap är att bygga varumärke, eller ännu enklare: sälja mer av en viss vara. Det finns många goda skäl till den sortens samarbeten mellan kulturliv och näringsliv, och vi ser inget ont i dem, men det som skapas i dessa sammanhang är i alla fall inte från beställarens sida konst, utan ett enkelt säljbudskap. Vi ställer oss därför frågande till om den här typen av verksamheter över huvud taget behöver kulturpolitiska stimulansmedel. Kulturpolitikens huvudriktning borde istället vara att säkerställa att det finns en mångfald av konst av alla de slag för medborgarna att ta del av.

Flera partier av 2009 års kulturutredning antyder att man har ett minst sagt klivet förhållande till en sådan tänkt huvudlinje. Så anser till exempel utredningen att anslaget till konst på arbetsplatserna istället ska gå till främjande av en vidgad arbetsmarknad för konstnärer. I klartext menar man här: inga fler konstverk på arbetsplatserna, men väl fler konstnärer som (kreativa) arbetare.

Istället för att säkerställa medborgarnas behov av konst tycks kulturutredningen alltså inriktad på att se till att konstnärernas kreativitet, istället för att användas på konstskapande, kommer andra samhällsområden till del. Det är, först som sist, att svika medborgarna.

3. Fördjupa kvalitetsbegreppet – istället för att avskaffa det

Kulturutredningen gör ett tydligt statement på en punkt, antagligen utan att helt ut förstå konsekvenserna, när man väljer att stryka ordet ”kvalitet” ur målformuleringarna.

Anledningen är, säger man, att kvalitetsbegreppet har en tendens att konservera givna föreställningar om vad som är bra och dåligt. Konstens utveckling, menar man, gynnas bättre av att man betonar dess frihet.

Om man inte går på djupet med vad man menar med frihet är det, tyvärr, att göra det lätt för sig. Och dessutom en attityd som tydligt speglar utredningens arbete. Det är ingen tillfällighet att man också stryker målformuleringarna om ”kommersialismens negativa verkningar” och konsten som ”en utmanande kraft i samhället”. Alla dessa tre mål står nämligen i motsats till ett synsätt som sätter marknaden främst.

Det väsentliga med kvalitetsmålet är inte att någon skulle få för sig att sätta upp ett antal gyllene regler för god konst. Det väsentliga med kvalitetsmålet är att det slår fast att det finns värden i konstverk som inte har med marknadens värdering av dessa konstverk att göra. Av detta enkla skäl är kvalitetsbegreppet centralt för kulturpolitiken. Utan det har konsten nämligen inget annat värde än det som marknaden ger den.

Avskaffar man kvalitetsbegreppet har man också helt och hållet förvandlat kulturpolitiken till en näringslivspolitik. Eller en sjukvårdspolitik, eller en miljöpolitik, om man ska dra den aspektpolitik som utredningen pratar om till sin yttersta gräns. Det vore att kraftigt sarga demokratin i den form vi känner den.

En marknad utan kunskap eller mothugg från marknadsbefriade verksamheter skapar inte mångfald, utan likriktning.

Vissa saker går inte helt att definiera. Men vi måste acceptera denna motsägelsefullhetsstyrka när det gäller diskussionen om kvalitet. Kvalitet är inte något givet, kvalitet är en process. Själva rådbråkandet med begreppet är begreppets mening.

Vi föreslår ett fördjupat kvalitetsbegrepp, med bas i den vidgade definition av konst vi menar är nödvändig i dagens samhälle. Ett kvalitetsbegrepp där gränsen inte går mellan genrer utan bestäms av avsändarens uppsåt och utövarnas hantverkskunnande.

Det är i konstens unika förmåga som bärare av komplexa budskap och berättelser som kvaliteten gör sig synlig. Och då vill vi poängtera att vi här inte pratar om komplexitet som motsats till enkelhet, enkla verk kan många gånger bära på djupt komplexa berättelser, utan som motsats till det ytliga och förutsägbara. För att konsten ska kunna lösa denna uppgift behöver kulturpolitiken sträva efter att ge konsten absolut frihet.

4. Problematisera friheten – istället för att likställa frihet och marknad

Kulturutredningen lägger stor vikt vid att den poängterar friheten i kulturlivet. Det är paradoxalt, med tanke på att den konstnärliga friheten är kraftigt försvagad i målformuleringarna. Särskilt tydligt blir det i valet att ta bort målet om att främja konsten som en utmanande kraft i samhället. Man kan också med fog fråga sig hur avskaffandet av målet om att motverka marknadskrafternas negativa verkningar påverkar konstens frihet. Det, i kombination med att kvalitetsmålet är borta, avslöjar att det inte är konstens frihet man vill främja, utan marknadskrafternas frihet att påverka konsten.

Vi frågar oss om det är den sortens frihet vi vill ha. Det är en förenkling att tro att frihet kan stå ensamt, att frihet aldrig sker på någons bekostnad. En marknadskrafternas frihet innebär att andrummet för andra friheter försvagas eller försvinner. Som aktörer på en snävt finansierad marknad vet vi mer än väl att ens möjlighet att tala tystar en annan.

Vill man, som kulturutredningen säger sig vilja göra, värna yttrandefriheten, måste man också inse att en verklig demokratisk diskussion bygger på kunskap. Det är skillnad på en politisk debatt där två som inte vet något står och skriker på varandra och en politisk debatt där två djupt insatta personer försöker få den andra att förstå sin syn på saken.

Likställandet mellan marknadens frihet och tankens frihet är en grov förenkling. Inom kulturområdet handlar frihet ofta om den ekonomiska möjligheten att göra val. Och det kräver att man på flera nivåer, politiska såväl som konstnärliga, ställer sig frågan om kvalitet.

Den frihet, till exempel, som en världsledande institution som Unga Klara haft under många år hade inte varit möjlig om det inte förts kvalitetsdiskussioner i flera led. Först bland politiker, där man utifrån ett kvalitetsperspektiv gett Unga Klara det mandat man haft att verka i egen rätt. Sedan inom Unga Klara, där man tvingas försvara sin gynnade position med att kräva av sig själva att göra något av hög halt och angelägenhetsgrad. Det samma gäller för hela den svenska barnteaterkulturen, som internationellt har en mycket stark ställning.

Ett ökat marknadstänkande och ett försvagat kvalitetstänkande gynnar vare sig yttrandefrihet eller konstnärlig frihet. Tvärt om leder det till att många röster förblir ohörda.

OM FÖRSLAGET TILL NYA KULTURPOLITISKA MÅL

Vi har redan tidigare i våra övergripande synpunkter på kulturutredningens arbete kritiserat att man tagit bort tre centrala formuleringar ur de kulturpolitiska målen.

När man dessutom i de nya målen lägger till en formulering om att kulturell kompetens och kreativitet ska användas "för att bidra till en socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar utveckling" visar det vartåt man pekar. Konstnärerna ska överge sin roll som ifrågasättande irritationsmoment och istället bli glada entreprenörer i det marknadsliberala samhällsbygget.

Visserligen har utredningens huvudsekreterare Keith Wijkander vid ett flertal tillfällen förklarat att mål "ändå bara är ord som inte betyder så mycket". Men vi måste ändå tro att det är medvetet som man väljer formuleringar som inte går ihop med tron på konsten som en fri och obunden kraft i samhället, eller på strävan efter kvalitet som en drivande kraft i den konstnärliga utvecklingen. Det visar på en misstro mot både konsten och politiken.

Och om de kulturpolitiska mål vi har idag har fått kritik för att de är för allmänt hållna och för att "de stannat vid att vara en slags onåbar stjärna någonstans högt däruppe" (Keith Wijkander paneldebatt, Linköping 25 nov 08), så är det förslag till nya kulturpolitiska mål som lagts knappast tydligare.

Tvärt om: utan åtskillnad blandar man konkreta mål med vackra ord och omätbara begrepp, med följden att olika värden slår ut och står mot varandra.

Vi lever i en tid där de styrande inte längre formulerar visioner och där tron på politiken blivit allt svagare, vilket den här utredningen visar gång på gång. Men vi tror att det är av värde för ett samhälle, och för oss människor, att formulera visioner och att ha mål att uppnå. Inte för att dessa visioner skulle vara några absoluta sanningar till vilka någon eller några har tolkningsföreträde, utan för att vi tror på rörliga begrepp under ständig attack.

En kulturutredning borde försöka diskutera hur vi kan hålla sådana processer levande. Man borde gräva djupare och ställa frågan hur dagens visionslöshet påverkar oss som människor, och hela samhället, och vad kulturlivets roll idag och i framtiden är eller borde vara.

Idén med en portalparagraf är intressant, den skulle kunna vara början till en uppdelning mellan en vision som man bör tänka ska hålla för evigt, och mer konkreta mål som man kan arbeta för att på sikt kunna avskaffa. Men för att hålla behöver vi mål med skarpare formuleringar.

OM ASPEKTPOLITIKEN

Tanken att kulturlivet på olika sätt ska vara en del av samhällets alla delar borde tilltala alla som värderar mångfald och fördjupad dialog. Det borde kunna vara ett storslaget projekt att föra in konstnärliga förhållningssätt och uttrycksmedel i alla delar av samhällslivet. Problemet är bara hur kulturutredningen tar sig an denna vision.

Som i så många andra fall visar man sig även i sina mest visionära ögonblick lida av brist på visioner.

Utredningen presenterar ett antal politikområden: regionalpolitiken, sjukvårdspolitiken och miljöpolitiken, och försöker sig på att teckna en bild av hur kulturlivet kan interagera med dem. Problemet är att det här är en utredning som undviker att diskutera kvalitet, och därmed att formulera vad det är som konsten och kulturlivet bär med sig i sin egen rätt. Eftersom aspekttänkandet är nytt är inte heller till exempel de regionalpolitiker man talar med särskilt insatta i vare sig kulturlivets villkor eller vad konst och kulturupplevelser kan ge. Den bild man tecknar blir alltså som när politiker skriver en önskelista till tomten. Var och en helt beroende av vad varje politikområde önskar sig mest av allt.

Regionalpolitikerna önskar sig regional tillväxt, sjukvårdspolitikerna önskar sig gladare och mer insiktsfulla patienter, miljöpolitikerna önskar sig propagandister som kan gå ut till folket och få dem att förstå miljöfrågans allvar.

Allt detta kan konsten erbjuda. Men det är inte det som är poängen. Poängen är att den kan erbjuda så oerhört mycket mer. Om man låter den göra det.

Det är beklämmande att en kulturutredning som säger sig vilja ta över efter 1974 års stora genomgång av kulturpolitiken kommer med så tunna påståenden om vad konst och kulturliv tillför ett samhälle.

Menar man allvar med sitt tal om aspektpolitik borde man också inse att relationen mellan kulturliv och andra politikområden inte kan reduceras till en beställare-utförare-relation. Eller rättare sagt: att i en beställning från det offentliga ingår också frihet.

Att gå i dialog med sin omgivning är inte bara bra, det är nödvändigt. Inte minst för en kulturinstitution. Men för att kunna gå i dialog måste man också själv ha något att komma med i samtalet, inte bara viljelöst fråga "vad vill du?". Att gå i dialog innebär inte heller att alltid göra som den andre säger.

Att vara medborgare innebär ibland också att vara besvärlig, att vara en "motborgare". Att vara en del av ett samtal innebär att inte alltid hålla med. Det är den sortens samtal som får ett samhälle att leva.

OM REGIONALISERING OCH PORTFÖLJER

Tanken att varje region själv ska få formulera vad man vill med konsten och kulturlivet i sin del av Sverige skulle i grunden kunna vara god. Idéen att ansvar föder engagemang visar på ett stort förtroende för de människor som kommer att ges dessa nya uppdrag. Men tyvärr har kulturpolitiken ofta en ännu lägre status i kommuner och landsting än på den statliga nivån och tyvärr är det sällan på de posterna som de mest kompetenta politikerna hamnar. Det vill förvisso utredningen ändra på, kulturens status ska höjas, men frågan är hur man ska gå till väga om man inte ska riskera att förlora alltför mycket på vägen.

För att skapa ett kulturliv med mångfald och kvalitet i en region krävs kunskap inom många specifika områden och det kommer att kräva en stor utbildningsinsats av regionala och lokala politiker för att klara detta. Sedan är nyckeln till framgång vid en regionalisering att förhandlingarna mellan stat och region hålls på en hög nivå med tydliga kulturpolitiska riktlinjer.

Några sådana riktlinjer ger knappast de nya kulturpolitiska målen och då utredningen samtidigt skriver så mycket om kulturen som tillväxtfaktor är det sannolikt detta man kommer att ta fasta på, för det som leder till ökad tillväxt kan även den minst kulturintresserade politiker se nyttan av. Ett exempel är regionförbundet i Kalmar där man nu tillsatt en egen kulturutredning med ledorden "tillväxt" och "attraktionskraft". Man talar sig varm för upplevelseindustri och kulturturism och förebilderna är Astrid Lindgrens värld, Hulfsfredsfestivalen och Glasriket. Alla tre kulturverksamheter med hög kvalitet i sina genrer, och som dessutom nått kommersiell framgång. Men det borde inte vara i första hand för turisterna man skapar kultur, utan för invånarna i den egna regionen. Det är de som har rätt till kvalitet.

Idag när vi dessutom är mitt inne i en lågkonjunktur borde all kraft satsas på att försvara det som inte är kommersiellt gångbart, men som trots detta bär med sig värden vi inte vill förlora. Kulturpolitikerna borde vässa sina argument så att de slipper stå svarslösa när teater ställs mot sjukhussängar. All politik handlar om prioriteringar, men också om värderingar. För att kunna försvara kulturpolitiken måste man lyckas tränga igenom populism och kortsiktigt tänkande och formulera att konsten och kulturlivets huvudsakliga syfte inte är ekonomisk vinning, utan att det måste kosta, för att det ger oss värden som mäts med en annan måttstock. De argumenten borde en kulturutredning åtminstone lagt ned i portföljerna!

Det finns en större risk för populism när besluten fattas närmare väljarna och modet att ta konstnärliga risker kan komma att minska eftersom sådana beslut kräver både erfarenhet och stor kunskap inom det specifika området. Den stora faran med regionaliseringen är sålunda att kulturen blir en hjälpgumma för regionerna att ta sig ur den ekonomiska krisen och att konsten och kulturlivet är intressant fram till dess att man hittar något nytt område som kan ge avkastning en tid. Och trots att

viljan är den motsatta finns en risk att vi får ett mer likriktat och ofarligt kulturliv som präglas av storskalighet och vinstmaximering.

Den decentralisering som kommunaliseringen av skolan inneburit har varit ett demokratiskt haveri, särskilt när det gäller tillgången till kultur i skolan. Ger vi oss in i en regionalisering måste vi göra det medvetna om det fria valets baksidor. För det är egentligen samma tanke; att ansvar föder engagemang. Men ansvar utan kunskap är förödande för demokratin.

OM KONSTNÄRERNAS VILLKOR

Konstnärer har alltid funnits och konst kommer att fortsätta skapas, det kommer inga politiker, makthavare eller ekonomiska villkor någonstans i världen att kunna sätta stopp för. Men när vi lever i ett välfärdssamhälle som Sverige har vi möjlighet att göra val som påverkar i vilken riktning den fortsatta utvecklingen går. Det handlar om att inte göra oss till offer för den avveckling av politiken som pågår. Vi är ett rikt land och kan därför i högre grad än många andra länder välja vart de offentliga medlen ska gå och hur stor del av den totala budgeten som dessa ska utgöra. Det innebär ett ansvar och ett ställningstagande som vi också måste kunna försvara.

Konstnärer är en av de lägst avlönade grupperna i samhället idag och har den osäkraste arbetsmarknaden med lägst andel fastanställda. I direktiven till utredningen står: "professionella kulturskapare ska ha goda villkor" Man borde alltså med anledning av detta ha tittat på varför kulturarbetare är så lågt avlönade. Är det så att vi utbildar fler än vi anser oss ha råd med? Har vi för många konstnärer? Eller frågat sig om det har med status att göra. Är det svårt att värdera konstnärligt arbete? Och i så fall varför? Man kunde också ha tittat på hur det konstnärliga resultatet påverkas av den osäkra arbetsmarknaden och funderat över vilka som idag vågar välja att bli konstnärer och frågat sig om det finns en fara i att det bara är ekonomiskt starka individer som har möjlighet att göra detta val i framtiden. Men här sviker utredningen sitt uppdrag.

Det enda man föreslår på det här området är att slå ihop de tre allianserna musik, teater och dans, och olika punktinsatser för att konstnärer i högre grad ska bli egna företagare.

Konstnärer och kulturarbetare har alltid varit entreprenörer och de allra flesta är redan egna företagare, men att vara egen företagare löser inte den ekonomiska situationen för någon. Möjligtvis gör man det lite enklare för de arbetsgivare som vill slippa undan personalansvar när man på detta sätt skjuter över ansvaret från samhället till den enskilda individen.

Konstnärerna är själva de största sponsorerna av vårt kulturliv och alla arbetsgivares våta dröm. I vilken annan bransch ser man anställda som blir tacksamma för allt arbete de får, och glatt arbetar tre månader för en månads lön? I vilken annan bransch åsidosätter man anställningstrygghet och sociala skyddsnät i samma omfattning? I vilken annan bransch är det lika svårt att arbeta och samtidigt vara förälder? Om det är den kreativa sektorns arbetsmarknad som kommer att stå modell för framtidens arbetsmarknad, som kulturutredningen antyder, betyder det en svår framtid för arbetstagarna. Också ur ett brett löntagarperspektiv borde det därför vara av yttersta vikt att villkoren för kulturarbetare blir rimliga.

Utredningen skriver mycket om att kulturens status ska höjas, men då borde man ha tittat på hur det påverkat kulturens status att a-kassan under väldigt många år varit ett indirekt statligt stöd till kulturliv och konstnärer. För detta är en kollektiv lögn och ett system som är förenat med en stor skam, och det har gjort många professionella konstnärer till kriminella.

Regeringens arbetslinje har dessutom med sina nya a-kasseregler slagit hårt mot många professionella konstnärer och kulturarbetare som med sina ofta korta kontrakt allt oftare inte har råd att arbeta.

En kulturutredning borde också tillåta sig att fundera över vad som händer med ett samhälle där allt fler är egna företagare. Många kan berätta att deras skattemoral sjunkit sedan de startat eget, och att ensamheten ökat. Risken är att vi håller på att slå sönder grunden för hela det gemensamma ansvar på vilket vi byggt vår välfärd.

Vi anser att kulturutredningen på ett offensivt och visionärt sätt borde ha tittat över möjligheterna till någon form av utbyggd, kanske projektbaserad, icke genrebetonad konstnärlön, kanske kompletterat med ett förhöjt grundavdrag vid rojaltybeskattning, om man inte anser att det är de förhållandevis få platserna i allianserna och ett fåtal författarstipendier som ska utgöra hela vårt fria, professionella kulturliv.

Problemen på det här området är så stora att det behövs drastiska förändringar om man ska komma vidare och inte bara försöka lappa och laga ett gammalt och dåligt fungerande system.

OM KULTURPOLITIKENS ARKITEKTUR

Andra, med större kunskaper än vi, har redan mycket hårt kritiserat de stora och ibland vårdslöst skisserade sammanslagningar som kulturutredningen föreslår. Vi nöjer oss med att titta på de två huvudmotiveringar som kulturutredningen har för dessa sammanslagningar. Här pratar man dels om att skapa en starkare röst för kultursektorn i politiken, och dels om synergieffekter.

Vi kan konstatera två saker. Dels att synergieffekter, också inom näringslivet, ofta anses kraftigt överdrivna och inte sällan rent negativa, och dels att kulturutredningen på ett paradoxalt sätt här vill möta det allt mer diversifierade kulturliv man själv beskriver med dess raka motsats: likriktning och centralisering.

I en värld där kulturlivet i stor utsträckning består av eldsjälur som brinner för just sin form av konst gör man som de mindre insatta och buntar ihop allt i en enda stor kultursäck, eller portfölj. Vi kan se att regionalisering kanske kräver en viss centralisering på nationell nivå, men menar också att här finns en av farorna med regionaliseringen: I vilken utsträckning existerar verkligen den allmänt kulturintresserade byråkrat med förmåga att sakligt ställa genrer och konstarter mot varandra som man tycks se framför sig?

OM BARNKULTUREN

Ingenstans blir det så tydligt vartåt en politik strävar, som när man ser hur den riktar sig mot och påverkar barn. Och inget politikområde är viktigare. Barnen är framtidens medborgare, en dag axlar de våra ansvar och ser på oss som något förlegat. De är också framtidens skapare och njutare av konst. De kunskaper vi ger dem har de med sig, de kunskaper de aldrig fick har alla förlorat. Samtidigt saknar barn ekonomisk makt. Det är därför naturligt att en aktiv kulturpolitik i hög grad riktar sig mot dem.

Kulturutredningen innehåller några vackra formuleringar om barnkulturens betydelse, men har inga pengar att stärka upp dem med.

Barn i Sverige idag lever i väldigt skilda verkligheter. Inte bara socialt och ekonomiskt, utan också kulturellt och språkligt. De är också, som vi redan påpekat, kraftigt utsatta för en aktivt verkande marknad av mer eller mindre kreativa produkter som dessutom bär med sig en mängd mer eller mindre dolda budskap. Barn har också andra perspektiv på världen än vuxna, och ibland en annan smak. Som publik engageras de av att vara delaktiga och tas på allvar, istället för att reduceras till passiva åskådare. Ingenstans har kulturpolitiken alltså en större utmaning.

Inom barnkulturen ser vi egentligen alla de centrala begrepp som borde vara basen i all kulturpolitik: marknadsbefrielse, kvalitet, delaktighet, dialog, mångfald och öppenhet.

Kulturutredningen plockar upp några av den tidigare barnkulturutredningens förslag ur papperskorgen. En framtida kulturpolitik borde ta hela barnkulturutredningen på allvar igen, och integrera den i en ny kulturutredning.

VÅRT FÖRSLAG

Vi föreslår att man återremitterar kulturutredningen och tillsätter en ny parlamentarisk utredning som under 3 års tid försöker besvara nedanstående frågor. Remisstiden bör därefter vara 1 år. Under utredningstiden och remissförandet höjer man, i väntan på att ett nytt förslag läggs, anslagen till kulturbudgeten med en halv miljard om året.

- Vad ska kulturpolitiken ägna sig åt och vad ska den inte ägna sig åt?
- Vad är skillnaderna mellan konstpolitik och kulturpolitik? Hur kan (och bör!) de existera sida vid sida?
- Vad betyder ordet medborgarperspektiv, och vad är att värna ett medborgarperspektiv idag inom kulturpolitiken?
- Hur kan vi skapa och upprätthålla ett levande kvalitetsbegrepp där gränserna inte går mellan genrer och från vilket ingen känner sig exkluderad?
- Hur kan vi skapa den kulturella infrastrukturen som krävs för att konstnärlig mångfald ska bli möjlig?
- Hur ger vi alla möjlighet att erövra den kunskap som krävs för att göra aktiva val att ta del av och skapa konst?
- Om vi anser att konsten ska vara fri, vilka hinder finns för denna frihet och hur ska denna frihet värnas?
- Om vi anser att konsten ska ha en central plats i vårt samhälle, hur ska levnadsvillkoren för de som arbetar med konst se ut och vilka åtgärder krävs för att nå dit?
- Om vi anser att konsten har ett värde som är icke mätbart, hur definierar vi då detta för att säkerställa att det inte körs över i den politiska diskursen? Och hur ser vi till att detta värde får en möjlighet att gå i dialog med samhällslivets alla områden?
- Hur kan vi öka anslagen till konsten och kulturlivet och säkerställa en finansiering för framtiden?

/Tankesmedjan Det Osynliga